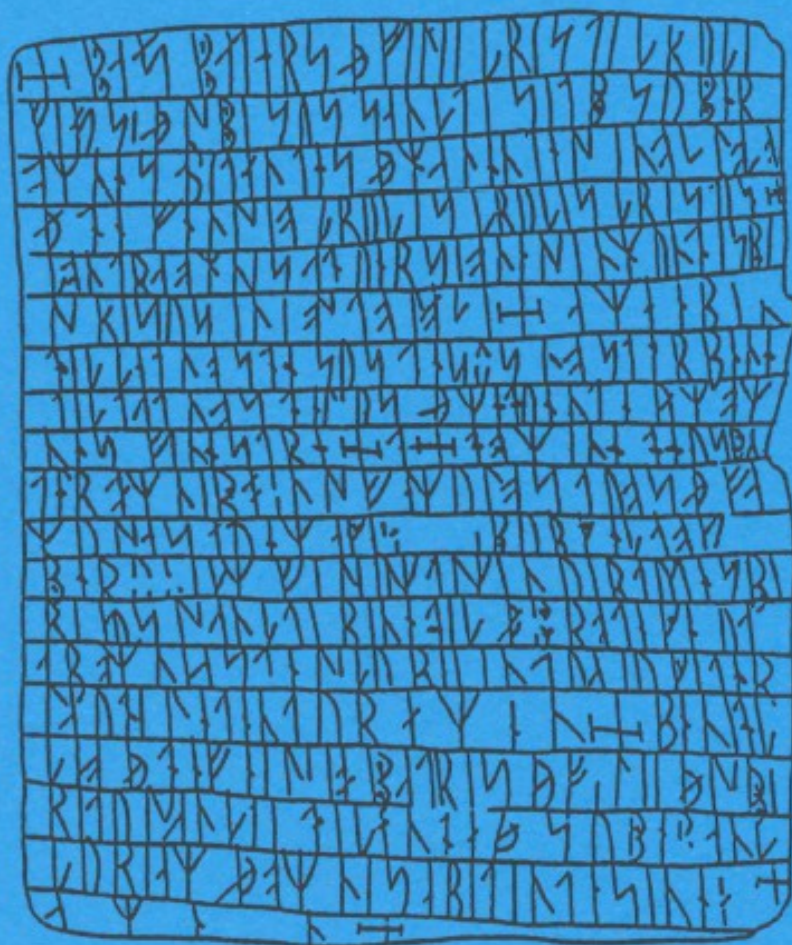

NYTT OM RUNER

Meldingsblad om runeforskning

Nr. 14

1999

ISSN 0801-3756

BLYBLECK FRÅN KÄVLINGE SOCKEN I SKÅNE

I juni 1998 fick Runverket genom Institutionen för arkeologi i Lund kännedom om ett blybeck från Kävlinge socken i Skåne med en lång runinskrift på blybleckets ena sida och en bildframställning på den andra sidan. Blyblecket hade påträffats 1992 som lösfynd på fastigheten Kävlinge 34:21 i närheten av det nuvarande AMU-centret i Kävlinge samhälle. Blecket hittades i en jordhög och blev liggande i en privatsamling under några år, innan det uppmärksammades av Christer Gilhorn i Malmö och kom i hans ägo.

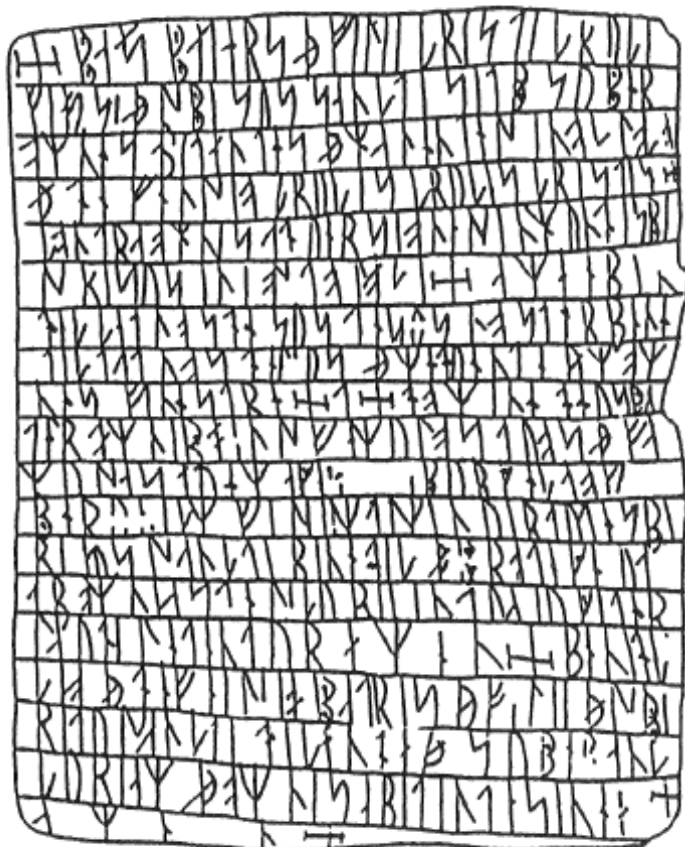
Blyblecket har närmast kvadratisk form och är 70 mm brett och 86 mm högt; tjockleken är 1,5 mm. Vissa partier av blybleckets ristningsytor har vittringsskador och skador som orsakats av en vikning av blyblecket, vilken inte varit avsiktlig, och av tryck i blybleckets kanter. Blybleckets fyra hörn är mjukt rundade.

Blybleckets ena sida bär en framställning av Majestas Domini inskuren med ett vasst eggverktyg. På grund av vittringsskador är bilden nu del-

vis ofullständig. Omgiven av en bandformad mandelgloria sitter Kristus allhärskaren på en bänk på en kudde, vilken bundits ihop med band i vardera ändan. Han håller högra armen uppsträckt med tre räta fingrar. På sin vänstra sida har han den med ädelstenar smyckade livets bok. I vardera hörnet på blecket har en stjärna varit inskuren. Ingen är nu helt bevarad.

Bleckets andra sida bär en runinskrift på totalt 483 runor fördelade på 19 rader. Runornas höjd är 3–5 mm. Raderna skiljs åt av tunna vågräta linjer. Runorna är något djupare och bredare skurna än ramlinjerna. På de vittringsskadade partierna och kant-skadade delarna av inskriftytan är de svåra att tyda. De mestadels väl bevarade graderna underlättar läsningen av inskriften. Linjerna har liksom runorna och bilden av *Majestas Domini* skurits in med spetsen av ett vasst eggverktyg, av de punktformade stingningarna av vissa runor att döma en kniv.

Inskriften lyder (med ordindelningen något reglerad och radernas nummer inom parentes): (1) + pax paters æþ filii cristi cruci (2) fixsi æþ spisuus sancti sit p super (3) omnes abitantes æþ manentes in oc loco (4) æþ defensio crucis crucis cristus + (5) contra omnis aduersiones inmundi spi (6) srisusin?os toio?i + amen b?n (7) diccat nos desus tesus noster bene (8) dictat nos desus æþ meduent eum om (9) nes fines tre + t + domine deus pa (10) ter omnipo?ns famulos tuos æþ

fa (11) musas tue mages— ?purgectos (12) per unicum filium tum in uirtute spi (13) risus sancti binedic æþ protege ut (14) ab omnsstescuriin tua iugiter (15) laudi letentur amen + benidc (16) cio æþ defeisio patris æþ filii æþ spi (17) ritusancti dicenda æþ super anc (18) curiam æþ omnis abitantes in ea + (19) a m e n +
 + *Pax Patris et Filii Christi cruci/fixi et Spiritus sancti sit p(erpetuo?) super / omnes habitantes et manentes in hoc loco / et defensio crucis Christi (?) Christus / contra omnes adersiones immundi spi/ritus iniusti (?) ... + Amen. Bene/dicat nos Deus, Deus noster. Bene/dicat nos Deus et metuant eum om/nes fines terrae. + T(e igitur [eller reminiscens av kanonsymbol?]) + Domine Deus, Pa/ter omnipotens famulos tuos et fa/mulas tuae Maiestatis (?) ... purgatos (?) / per unicum filium tuum in virtute Spi/ritus sancti benedic et protege ut / ab omnibus (?) ... securi in tua iugiter / laude laetentur. Amen. + Benedic/tio et defensio Patris et Filii et Spi/ritus sancti dicenda et super hanc / curiam et omnes habitantes in ea. + / Amen. +*

Eftersom inskriften på flera ställen är språkligt bristfällig eller inskriftsytan så vittringsskadad att runorna inte kan läsas med säkerhet, det gäller framför allt raderna 4, 6, 11 och 14, får den översättning som här ges ses som tentativ: "Faderns och Sonens, den korsfäste Kristus', och den Helige Andes frid må ständigt (?) vara över alla som bebo och vistas på denna plats och Kristus' kors beskydd. Kristus + mot den orättfärdige (?) Djävulens alla fientliga krafter ... + Amen. Må Gud välsigna oss, vår Gud. Må Gud välsigna oss och alla på jordens områden må frukta honom. + D(ig alltså ...?), + Herre Gud, allsmäktige Fader, dina tjänare och din Höghets (?) tjänarinnor ... renade från synder (?) genom din ende Son i kraft av den Heliga Ande, välsigna och beskydda [dem] att de trygga i din ... från allt (?) ... ständigt i lovpris må glädjas! Amen + Faderns och Sonens och den Heliga Andes välsignelse och skydd må utsägas över denna gård och alla som bor på den. + Amen. +"

Texten kan karaktäriseras som hörande till den huvudgrupp av de så kallade sakramentalierna som under medeltiden benämndes *benedictiones*. De två andra huvudgrupperna var exorcismer och konsekrationer. Sakramentalierna avsåg sakramentala handlingar instiftade av kyrkan.

Några helt klara gränser mellan t.ex. välsignelser och besvärjelser förelåg inte i praktiken, utan de kunde vara förenade i en sakramental handling med dubbel innebörd.

Kävlingebleckets inskrift är ett exempel på en välsignelse av en gård (*benedictio mansionis*). Den innehåller både välsignande och fördrivande moment och därtill ett citat av en vers ur Psaltaren (Ps 66) i raderna 6–9 (om den liturgiska användningen av denna vers se C. Marbach, *Carmina Scripturarum* (1907), "Psalmus 66", s. 150). Inskriften avslöjar att den som skurit runinskriften har varit väl bekant med kyrkans manualetradition. Mängden citatfel och stavningsfel i inskriften visar att det inte rör sig om någon ordagrann återgivning av en text ur något manuale, men återspeglings av skriften i en handskrift anas t.ex. i tillskapandet av ett runtecken för den latinska bokstaven *x* och bindeordet *et*, i skrivningen **immundi**, som inte sällan uppträder i handskrifterna, vidare i inskriftens små kors, som kan gå tillbaka på de kors som anger att korstecken skall utföras i den kyrkliga ritualen. Den av två kors omgivna runan **t** på rad 9 kan återge kanontecknet **T** i en handskrift eller vara en förkortning för de böneinledande orden *Te igitur*. Av lexicografiskt intresse är t.ex. användningen av *adversio* i stället för ett väntat *adversitas*, *immundus spiritus* (jfr denna benämning på djävulen i exorcismer i A. Blaise, *Le Vocabulaire latine* (1966), artikeln "Le démon" och "L'ennemi", § 323 och 327) och *curia* för 'gård/huvudgård', äldst belagt i Sverige 1133. Runografiskt intressant är återgivandet av den latinska bokstaven *x* och av latinets kopula *et*. För ett muntligt moment i förhållandet mellan källtext och måltext talar osäkerheten i vokalismen (t.ex. skrivningen **letentur**) och att initialt *h* inte återges (**abitantes**, **oc**), kanske också skrivningen **paters** för ett väntat **patris**.

Eftersom fyndomständigheterna för blyblecket inte ger någon arkeologisk kontext är en mer precis datering på arkeologisk grund inte möjlig. En mer exakt datering utifrån runformerna är inte heller möjlig att göra. Kanske talar användningen av Majestas Domini-motivet för en datering till 1200-talet eller tidigare. Motivet uppträder redan på 1100-talet och under 1200-talet i absidmålningar (i grannkyrkan Lackalänga finns sålunda en Majestas-målning från 1200-talet) och i gotländska glasmålningar på 1200-talet.